

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

1. szám 1892.	KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET.	231. sz. 1911.
------------------	-------------------------------------	-------------------

Közlekedés és turistaság.

Irta : dr. Herrmann Antal.

E két fogalom közt sajátságos viszony van. Rokónértelműek számos eltérő vonás mellett. A turistaság és közlekedés; lényegileg a közlekedés primitív formáiban szokott jelentkezni. A turista többnyire gyalog jár vagy lóháton, gyakran kezdetleges ösvényeken és úton. De emellett szereti felhasználni a közlekedés legmodernebb, legfejlettebb és legköltségesebb eszközeit. A kétféle helyváltoztatás határozottan előmozdítja egymást. A turistaforgalom egyik tényezője a közlekedés fejlődésének, s az alkalmas, kényelmes közlekedés emeli a turistaforgalmat. A turista kerüli a tömeget és előszeretettel keresi fel a természet rejtettebb, magános szépségeit, de ezeket kényelmesen és olcsón kívánja megközelíteni.

Erdély rendkívül alkalmas turistaterület. Elcsépelet közhelyeket ismételnénk, ha rámutatnánk tájszépségeire, természeti nevezetességeire. De az ember és élete is sok olyan sajátságot mutat, ami érdekli a mai turistát. Erdély azonban turistailag mégis el van hanyagolva. Nem ismerik eléggé. S amit róla tapasztalásból tudnak, az nem nagyon kecsegtető a turistára nézve. Nincs itt kellő közlekedés, nincs ellátás, nincs turista-érék.

A főhiány az, hogy nehezen lehet megközelíteni a legtöbb olyan helyet, amely turista útvonalnak vagy célpontnak különösen alkalmas. Mind a kettő fontos. A turistára nézve ugyan maga az út a tulajdonképeni cél. De kirándulásainak végpontjául mégis szereti az olyan helyet, amely különös, sajátságos, meglepetésszerű érdekességekkel kínálkozik és egyszersmind alkalmas pihenő és forduló pont. És viszont az oda és visszavezető úttól azt kívánja, hogy minél változatosabb és arányosan kényelmes legyen.

A nem pusztán helyi jelentőségű, tulajdonképeni turistaterületeket távolabbi vidékekről természetesen vasúton kell megközelíteni. Erdély vasút-hálózata a legújabb haladás (gyergyói vasút) mellett is még nagyon fejletlen, tökéletlen, hézagos. Nem felel meg az ország rész természeti viszonyainak, sem az általános közlekedés,

sem a nemzetgazdaság és kultura követelményeinek, sőt még az úgynevezett stratégiai szempontnak sem, amely máshol olyan zsarnoki kiméretlenséggel szokott graszálni. Legkevésbé elégíti ki a nemzeti érdekeket. Képtelen vasuti politikánk szinte brutális módon elhanyagolta volt a Székelyföldet, a magyar vidékeket. Részből ezért harácsolták el a székely erdőket, ezért ömlött ki Amerikába és Romániába a drága magyar vér.

Hogy a turistaság igényeivel absolute semmit sem törődik az ilyen ötletszerű, részből pártszempontok vagy személyi szeszélyek és érdekek irányította közlekedési politika, az majdnem magától értetődik. Ami a turistaság érdekében Erdélyben történt, az majdnem kizárólagosan a szerény erejű turista társaságok és helyi szépítő-egyesületek érdeme.

Mostanság nagy tervek kovályognak a nyilvánosságban az erdélyi vasuthálózat kiegészítésére nézve. Sajnos, az ingatag erdélyi közvélemény nincs helyesen irányítva, meg is van oszolva. Az erdélyi sajtónak úgyszólván semmi tekintélye, az erdélyi képviselőknek a mai pártéletben alig van valami súlyuk. Viszont azonban Hieronymi miniszter a leggyakorlatibb érzékű államférfiú, igazságos, alkotó erejű, erélyes ember, akitől joggal feltehető, hogy teljesen méltányolja Erdélyben a nemzetgazdasági és nemzeti érdekeket. S ebből bizonyára nagy haszna lesz az erdélyi magyar turistaságnak is.

A tervbe vett kisebb helyi érdekű vonalak mellett három tervezett nevezetesebb vonal nagyon érdekli a turistaságot is. Az egyik, amely a Szilágyságot fogja összekötni egyenesen a magyar államvasúttal Budapest—kolozsvári fővonalával. A másik nagy tranzverzális vasút, amely a székelység főhelyeit fűzi egybe közvetlenül egymással és Kolozsvárral. A harmadik a Hévíz—bélbori vonal, melynek építményeire már ki van írva a pályázat, s amely turistailag mindenestre a legnevezetesebb, mert a Székelyföld egyik legérdekesebb, legelragadóbb vidékét s a világnak feltétlenül legkitünőbb ásványvizét kapcsolja bele az európai forgalomba.

Ezen messzeható új alkotásokkal szemben az erdélyi turistaság tényezőinek két dologról kell sürgösen gondoskodni. Először arról, hogy az új vonalak kijelölésénél és kiépítésénél az intézők vegyék lehetőleg tekintetbe a turista szempontokat is, amelynek Erdélyben nagy közgazdasági, nemzeti és művelődési jelentőségök is van. Továbbá arról, hogy viszont a turistaság kellő időben és módon vegye számba az új közlekedési eszközöket és minél teljesebben használja ki a maga céljaira.

Az új útvonalak mind csak olyan területeket érintenek, melyek kívül esnek a tevékeny és nagyérdemű szász Kárpát-Egyesület működési terén, tehát kizárólag az E. K. E. hatáskörébe tartoznak. Itt nagy feladatok várnak megoldásra. Talán megkísértjük ezeket részletezni.

A havasok között.

Nagyenyed—Intregáld—Kecskekő—Cseppkőbarlang—
Jézer—Igenpataka—Magyarigen—Nagyenyed.

Irta: Székely Ödön.

Ha az E. K. E. alsófehérmegyei osztályának nem sikerült 1910-ben kirándulást szervezni, mégis akadtak csodálatosan szép mészkőhegyeinknek bámulói, kik a kirándulások lényegét nem az élelmiszerkosár és pincetok szerencsés megérkezése felett érzett örömeikben találták meg, hanem tiszta fővel és szemmel élvezték a fáradság árán szerzett gyönyörűségeket. A hivatalos kirándulásokban az igazi turistáságnak tényleg sokat árt az ős turisták szabály. Legalább kettő, de ötnél nem több: így szól az ős turista-szabály.

Mi tehát hárman indultunk útnak 1910. aug. 12-én, Felsőgáldról gyalog. Rég vágytunk a Kecskekőről, e vadnak képzelt kőszál hátáról tekinteni szét erdélyi Érchegységünk vonalaira. Három humanista tanár turistabottal és hátizsákkal, szeges cipőben. Hegyeink a nyári eső felhőibe voltak takarózva. Bolondnak tartottak minket, hogy esőben indulunk neki. Mi pedig laikus meteorologusok csupán a logikára támaszkodva így okoskodtunk: esős idő vége felé indulni jó, mert az esőnek vége szakad; szép időben indulni nem jó, mert útunk derekán eső érhet. És neki vágtunk. Igazunk volt. Mire a gáldi völgyön, a patak medri úton Intregáld első háziköihez értünk, hegyeink kitisztultak s a legszebb alkonyban haladtunk felfelé, csak felfelé.

Az intregáldi szurdokot a Csákyakő és Kecskekő szembefekvő szirtjei alkotják. Oly közel esnek, hogy a két hegy közt az emberek általában nem tesznek különbséget, a kettőt együtt tartják Csákyakőnek s a Királypatak felett emelkedő kúp alakú, jóval kisebb Királykövel (Petra Crevi) keresztelik újra, hibásan Csákyakőnek.

Mire az augusztusi est homályba borította a regényes vidéket, a Kecskekőnek gyopárborította lábához értünk. Két társam, míg én a faluba mentem éjjeli szállást csinálni, felmászott a gyopármezőre s óriási csokrot hozott le magával. S itt a turisták figyelmét két körülményre hívom fel. Gyopárt oly nagy mennyiségben, s oly alacsonyan 800—900 méter retatív magasságban, mint itt, sehosem található. Minden falusi oláh suhanc elvezeti pár fillérért a gyopáros oldalra az érdeklődőt. Az estét a jegyző és csendőrőrsparancsnok társaságában, az éjet szíves közbenjárásuk után elég kényelmes ágyban töltöttük el.

Augusztus 13-ának kora reggelén már a Török völgy szeszélyesen a Kecskekőre kapaszkodó mély útjában másztunk felfelé. A mély völgyek meredek oldalain legelésző juhok, apró kis fehér pontok, adtak életet a reggeli órákban néma, de szépséges tájnak. A tegnap podométerünk 27 ezer 920 lépést petygett le s mi mégis jó kedvvel, ruganyos léptekkel másztunk a legelővel borított kőóriásnak 1220 m. magasban, reggeli dicsfényvel megaranyozott tetejére fel s 7 óra 25 perckor fenn is valánk.

Akik hegycsúcsokra vágnak, idejüket osszák úgy be, hogy lehetőleg a reggeli órákban legyenek fenn. A hegymászás a reggeli hűvösebb órákban, a leereszkedés a déli melegben észszerű. Még 8 óra sem volt s 21° melegben,

melyet a hegycsúcson játszadozó szellő kellemesen mérsékelt, üdítő jó érzés fogott el. Ritka éles körvonalakban rajzolódott elénk a Detonata Flocosa távolból is ripacsos orma, a Zsáminák komoly zöld, fenyves kettős kúpja, tovább Alsófehérmegye legmagasabb 1440 méteres sziklacsúcsa a Poienica, melynek utolsó 40 metere alig mászható meg; innen rajta a Beliora feletti kicsiny Skerisora barázdált, barlangos bástyája s a háttérben ezek mögött a bivalhátú, komoly Öreghavas rettenetes nagy hegytömbje. Nyugatról északra hajló ívben helyezkednek el ezek. Az ív középpontján álltunk s midőn keletfelé képzeletben az ívet tovább görbítettük, megakadt a szemünk a kúpalakú Királykövön, melynek csúcsán ma is épületromok nyugosznak a gyeplattal.

E hegyek mindenikéhez szájról-szájra szálló szép rege fűződik s él tovább a pásztorkodó oláh nép ajakán. Sokat összegyűjtött közülök *Gombos* uram, az abrudfalvi oláh pap. Nagy szolgálatára lenne a népmesetannak, ha gyűjteményét közzétenné! Erre a képzett, széles látókörű tisztelendő úrra felhívom a Kárpát-Egyesület vezetőségének figyelmét. Egy vasúti útazásom alkalmával élvezetes órákon át hallgattam, korrekt magyar társalgásban, regéiről beszélni.

Intregáldról a csúcsig 8442 lépést tettünk. Egy órai pihenés és villásreggeli után, melynek egyik eszközét, egy zsebkést holló módra rabolt el egyik pásztorfiú s száguldott vele a mindenkit elfedő völgyi erdőbe, nem tagadva meg a faji ősi virtust, — mondom egy órai gyönyörködés után folytattuk útunkat. A Kecseköről délnyugatra, a hegyélen, a Bucseri, Fehérkő és Lakusti szirt irányában célunk az a cseppkőbarlang volt, mely a Lakustitól nyugatnyugat északra alig másfél kilométernyi légvonalban rejtőzik el egy erdőszélen.

Az a terrász, melynek nyugati lejtőjén az erdő negyedik vagy ötödik fasora között tátong a barlang nyílása, négyszög alakban terméskövel van határolva. Valamelyik havasi község csikólegelője lehet. A Kecseköről — műszereink mutatták — alig 200 metert ereszkedtünk le, mégis 4 órát jöttünk, míg 12 óra 58 perckor a barlang nyílásán kabátjainkba burkolózva és magnézium drótszálaikat meggyújtva eltűntünk.

A barlang kettős vonulata mintegy 150 lépésnyire lefelé durva rombolás képét tárta elénk. Avatatlan, durva kezek letördelték a cseppkőtermést. Szép példányokra ezentúl, a barlang egyik szorulatán belől, hova négykézláb lopóztunk be, esett csupán tekintetünk.

E barlang is várja a szakértők felkutatását. 1 óra 44 perckor hagytuk oda a barlangot s gyors menetben délre tartva, majd északkeleti ívben menettelve értük el a Jézert d. u. 3 órákor.

Egy kis vízgyűjtő medence e tó. Benyeli a Cujesti, Lacusti, Poltinesa és Radacini erdős hegyek esővizét, melynek útját emberderéknyi vastagságú kidöntött és keresztbefektetett bükkfák jelzik. A tó vize tavi növényekkel van átszőve, csupán közepén ragyog a nyári délután fényében smaragdzöld színben. Színét aztán a kék és zöld remek változataiban változtatja. Minden oldalról másnak, újból másnak látszik. Északkeleti szögletétől mintegy 10 méternyi magasban az erdőszélen bővizű hideg forrás szegyeníti meg a világ minden italát.

E mellett költöttük el turista ebédünket és 4 óra 45 perckor úton voltunk kelet felé, hogy estére Magyarigenbe érjünk. A tónak errefelé van egy kis nyílása, de a föld alatt magaverte csatornán lopózik mintegy kilométernyire s ott buzog fel vízfeleslege, hogy forrása legyen a Jézert patakának, melyet lejjebb a nép már Nagy-patakká léptet elő. Ennek a pisztrángokkal tele, gyorsan lejtő vízecekének hú kísérelőjén, egy jól kivert ösvényen sétáltunk le Igen-pataka községbe s onnan át Magyarigenbe, hol 8 óra 15 perckor Butyka uramnál szivességéből jó vacsorát s szállást kaptunk. Igen lekötelezett, hogy olcsón és jól ellátott, mert ő maga nem vendéglős, a vendéglői rendszer pedig Magyarigenben, bár választó kerületi középpont, nincs kifejlődve. E napon

57871 lépés, a két napon 85791 lépés volt mögöttünk, mintegy 62 kilométer út. Képzeltetni, hogy nem kellett ringatás. Másnap aztán a reggeli vonattal hazatértünk Nagyenyedre.

Kirándulásunk fénylő pontja a Kecskekő tetején töltött egy óra, érdekességei az intregáldi vad szoros gyopár mezejével, a cseppkőbarlang s a Jézus változatosan csoportosultak benyomásainkkal is a fénypont köré. S bár a két napi gyaloglás edzettséget kíván, ez útnak megjárását, hegyeink kultusza papjainak és hívőinek nagyon ajánlom.

Régi vers a báznai fürdőről és földgázzról.

Írta: Versényi György.

Bázna fürdő tudvalevőleg Erdély egyik legkeresettebb, leglátogatottabb fürdője. Nevezetesek fürdésre való jódos-bromos medencéi, iszapja, egy szikla alján felbuzgó sós ivóvize s szénhydrogén gázkiömlése, melyet felfogva, világításra használnak. Ezt a fürdőt 1672-ben fedezték fel, amint azt az egykorú Frank Bálint szász comes feljegyezte, aki a közeli Nagyszebenben lakott s aki állásánál, viszonyainál s nagy tudományos képzettségénél fogva leghitelesebb tanúbizonyságot tehet. Az sem monda, hanem történeti bizonyosság, szintén Frank állítása szerint, hogy egészen véletlenül pásztorok fedezték fel. Ő úgy mondja, hogy marhapásztorok. Én 1892-ben verset írtam a fürdő felfedezéséről s mivel akkor még nem ismertem Frank közleményét, a néphagyomány után indulva, disznópásztorokkal fedeztetem fel. Ez a vers először 1893-ban jelent meg a Mehner-féle *Nóták és históriák* 171-ik füzetében, másodsor *Fürdőink regéje* címen az *Erdély népei* 1898-iki folyamában, harmadszor 1899-ben *Száll az ének* című költeménykötetemben.

De van e fürdő keletkezéséről egy régi, felfedeztetésével egykorú hosszabb költemény is, németül, a többször említett Frank Bálinttól. Ez a Frank Bálint 1643 okt. 20 án született. Apja az 1648-ban elhalt hasonló nevű szász comes. Frank nagytudományú s bő nyelvismeretű férfiú volt, a maga korában kedvelt, munkás író. A közpályán is gyorsan emelkedett. Nagyszebeni királybíró, a szászok grófja lett, Apafi alatt pedig fejedelmi tanácsos. 1697. szept. 27-én halt meg. Arcképe és nemesi címere a *Rosetum Frankianum*-ban jelent meg, melyet az ő tiszteletére még 1692-ben adtak ki Bécsben.¹

1677-ben Nagyszebenben Miles Mátyással közösen, aki (1639—1686.) szintén munkás író és jeles jogtudós volt, egy könyvet adott ki ezen a címen: *Hundert sirmreiche Grabschriften*. Epigrammák, nagyobb részint Hofmanswaldon költői sírfelírataiból, a nélkül, hogy a szerzők ezt jeleznék. De a végén függetlenül egy hosszabb verse van: Franknak a báznai fürdőről. Csak az a baj, hogy ez a könyv sehol sincs meg. Elveszett vagy lappang valahol.

Seivert János (1735—1785.) írja le bibliographiailag. (Nachrichten von siebenbürgischen Gelehrten und ihren Schriften. Pozsony, 1785.) Tőle vette

¹ Jos. Trausch. Schrifstellerlexikon. I. 389. 1.

át Trausch s innen Szabó és Szinyei is. Nagyon érdekes volna, ha az Erdély olvasói közül valaki nyomára vezethetne ennek a becses műnek.

Mindamellett azonban, hogy így van a dolog, a báznai fürdőről írott vers nem egészen ismeretlen előttünk. Seivert idéztem munkájában kivonatossan közül belőle 48 sort.

Azt hiszem nem lesz érdektelen, ha legalább ezt közlöm itt magyar fordításban.

Igy kezdi:

Mi benned¹ ritkaság, természet eltakarta,
 A míg körét futá Isten világló napja,
 Ezren felül hetedfél százat meghaladván:
 Tüz VILLan Meg = Varázs! — VáLó ősz VÍrraDatján.²
 Nyugatról csörtető vidám pataknak partján,
 (Sűrű bokrok közül homokágyán haladván,)
 Észak felől voná jó Bachus sátorát fel,
 S délen szelid Ceres-ütötte dús tanyát lel.
 Hol csordapásztorok legeltetik a nyáját
 S hol nádat metszeni szokott Pán, furulyának,
 A holott Titirus ernyedt húrját felajza ;
 S a keskeny völgy ölében Amerillisét dallja.
 Vulkán is műhelyét föl ottan állította,
 A szomszéd istennőt szerelem fűzi hozzá.
 Mélyen a föld alatt épült a fényes kamra,
 Így csöndes kéjököt ott lenn misem zavarja.
 Két forrásban kitör felül a gőz, buzogván,
 Száll, száll a sóselem a zavaros csatornán,
 Melytől, ha ízleled, megborzongasz beléje,
 S szurok-sötét seprőt csak egyre dob melléje.
 S a szürke ár alig hogy megered ezenbe,
 Oly halkán folydogál, aliglan ötlük szembe.
 Egyszerre megdagad, üdén omol előre,
 Lágyan reng, csörgő önvájta öbölébe'.

Prózában folytatja a közlő, hogy a forrás meggyulása véletlenül történt.
 Aztán:

Amig a pásztorok a már kiaszott réten
 Hagyják, az éhbarom kényén hadd legelésszen,
 Az év harmad szakán tüzet élesztget'nek,
 Hogy enyhítsék vele hűvösségét az éjnek.
 S Aeolus megjelent, rikodván sok cseléden,
 Rejtett oduiból jött minde nagyserényen.
 Száguldanak vadul, fellángol a zsarátnok,
 Egy pillanat alatt magasra tör a lángjok.
 Megérzi Mulciber, pattan barlangja zára,
 — Fütött kemence ez! — odujából kiszálla,
 Füstöt, tüzet okád, kettőztetett zugással,
 Forró *gneist*-ot köpik, halványan izzó lánggal.
 Vulkánus így dübörg, a tűz lobog kényére,
 Hogy tán mérséklene, nem is törődik véle.
 Ámde megérkezik a Nap a Bak jegyébe,
 S a zord hidegtől im lecsöndesül a mérge.

¹ T. i. a faluban.

² Az eredetinek kronostikonját akartam visszaadni: MDLLLVVVII — 1672. A fedezés ideje.

A közlő megint prózában mondja el, hogy a költő a természet e sajátos játékához későn érkezett. A lángok már kialudtak. De kísérlete újra fellobbantotta.

Tüzet vivék tehát a közelebbi nádból,
S tartám a víz fölé, hahogy megint fellángol.
Láttam, hogy ereje megvan, ég, lobog, csillan,
Talán így is leszen még néhány századiglan,
Három arasznyira veti a lángkévéket,
És három ujjnyira már érzed is, hogy éget.
Hahogy érinted, hát el is alszik legottan,
S helyén, miként előbb, megint hideg víz csobban.

Nem valami díjmos vers, (a fordítás sem!) a régiek mythologizáló, tudáskos, terjengős s mégis homályos előadásában. De legalább látjuk, miként ihlette közel harmadtélszáz esztendő előtt is dalra a sziveket a báznai fürdő földgázának varázsa.

A Gautingi remete Erdélyben.

Közi: dr. S. Kovács József. BCU Cluj / Central University Library Cluj

A különködő és kalandos életű *Hallberg—Broich Theodor*, aki mint kiváló turista és író tette nevét emlékezetessé és aki irataiban magát *Guitingi* (Felső-Bajorország) remetének nevezte, az 1836-ik évben Magyarországon át Keletre utazott és tapasztalatairól „*Reise nach dem Orient vom Eremiten von Gauting*“ (Stuttgart, 1839.) című négy füzetes munkában számolt be.

Néprajzi és különösen művelődéstörténelmi szempontból nem tartjuk érdektelennek és haszontalannak az útleírásból egyes szemelvényeket közölni.

Az első fejezet élén a következő ajánló sorok olvashatók: „*A Barátság Magyar honnungban lakozik je vándor el ne kerüld ött.*“

Natalia Gräfin Wass zu Czege bei Szamosujvár in Siebenbürgen am See Hodos.

Ihnen widme ich diese Reise, wie alle Stunden meines Lebens im Heiligsten Andenken.“

Említett ajánlásán kívül az útleírásnak érdekességét még nagyban emeli s bizonyos zamatot kölcsönöz az is, hogy abból Erdélynek 74 évvel ezelőtti állapotát látjuk visszatükröződni, úgy, ahogyan azt egy világlátott bajor megfigyelhette és leírta.

* * *

„Pestről Erdélybe gyorskocsin lehet jutni, amely még rosszabb, mint az osztrák gyorskocsi és még lassabb, mint a német; nincs meghatározva az indulás órája, a vendéglőkben nem talál semmit az ember és elképzelhetetlen módon becsapják. Nagyváradon az indulást reggel 4 órára jelzik és csak 7 óra körül indul el a gyorskocsinak csufolt paraszt teherkocsi; midőn ezért a fuvarost kérdőre vontam, bizonygatta, hogy az ő kocsija éppen úgy jár, mint

a bécsiek, a melyek tudvalevőleg nem nagyon sietnek, hogy az angolokat utólérjék. Az út Pesttől Debreczenig a világon a legrosszabbak közé tartozik, amit noha évszázadok óta naponként mondanak, mégis minden a régiben marad. A parasztok erejét felülmulja, az urak pedig inkább nyakukat törik, semhogy kis hasznos áldozatot hozzanak. A földnek művelése sok tekintetben ázsiai állapotot mutat, mégis oly buján terem mindenféle gabona, mint a leg-gondosabban művelt területeken. A parasztok szekérrel, ökörrrel, lóval sok héten át százával dolgoznak a mezőkön, míg kegyelmes uruknak földjeit felszántják és bevetik. Ilyen módon kevés szép község van; néhányának város a címe. E végtelen lapálynak felerésze pusztán fekszik, amelyen óriási baromcsordák legeinek, holott millió ember meg tudna élni rajta. Burgonyát egyáltalában nem termelnek, de sok a szőlőhegy és egyes romantikusan fekvő helységek — bekerítve eper- és akácfákkal — olaszországi tájképet mutatnak. A szilaj és erőteljes kinézésű emberek csoportosan heverésznek az úton, kereken körül vannak szép szarvasmarha csordáik. A lovak nagy tömegekben szilajon száguldanak körül.

A juhtenyésztés Magyarországon igen nagy, de panaszkodnak, hogy a gyapjú nagyon olcsó; nem jut eszükbe, hogy ők maguk posztóvá dolgozzák föl, hanem eladják a gyapjút külföldön és az idegeneket — akik nekik posztót küldenek — gazdagítják azzal, amiből magukat felruházzák. Minden termékük értékesítését megakadályozzák az osztrák vámok, a Fekete és Földközi tengerre pedig Oroszország nem engedi; így aztán megfúlnak a saját zsirjukban és a nemes, aki az Ausztria által való elnyomásról panaszkodik, annyira megnyomorítja a szolgaság által az ő parasztjait, hogy ebben az Istentől megáldott országban semmi sem tud fejlődni. Debreczen környéke tele van apróbb dombokkal és halmokkal, amelyekre a törökök pasáiknak sátraikat ütötték fel; soknak a neve Vezérhalom, Törökhegy stb. Én azonban úgy hiszem, hogy ezeknek egy része sírdomb, amit a történelemből kellene megállapítani.

Erdélyben a vendégszeretet hagyományos régi szokás. Épen Kolozsvárra érkeztem, mikor odajött egy grófnő és kérdezősködött, hogy ott tartózkodik-e a Gautingi remete, mert ő látta Münchenben, de a nevét nem tudja. A szobákban utána kérdezősködtek, míg végre feltalálták és aztán szíves meghívásokkal halmozták el, miáltal ez az öreg magánykedvelő (Waldbruder) a legszebb leányokkal és a legszeretreméltóbb asszonyokkal — akik közül többen férjeiktől elválva éltek — kötött kitűnő ismeretséget, miközben fel nem foghatta, hogy lehet élválni ilyen égi lényektől; mindegyik azt kívánja meg, ami neki nincs s mikor végül kívánsága teljesül, csakhamar terhes lesz neki.

Az idegenekkel szemben való nagy udvariasságról tanuskodik az is, hogy midőn itt a többféle vallásfelekezet templomait akartam megnézni, vasárnap két decanust küldöttek hozzám, megkérdezni, hogy melyik órában óhajtanék az istentiszteleten részt venni. A barátságos uraknak azt válaszoltam, hogy mivel az imádkozás rendje-módja az égből nincsen elrendelve, én az összes vallást egyesítettem magamba, amivel bizonyára nem hibázhatom; épen ezért minden templomot meg fogok nézni.

Amint az ember Erdélybe ér, a magyar jelleg egészen megváltozik. Látható, hogy itt több nép van összekeveredve.

Kiválnak az oláhok (Walachen), akik Dáciából mint római gyarmatosok maradtak itt, amint ezt romlott latinnal-vegyes nyelvük bizonyítja. Falvaik távolról úgy néznek ki, mint fölhalmozott szénaboglyák és tényleg azok is, mert bennük fából egy kamrát csinálnak, amelybe rossz időben bebújnak, különben pedig a kunyhóik előtt heverésznek és alusznak, mert legnagyobb boldogságuk az alvás és a lustálkodás. Hetenként 3 napra szolgálatra vannak az urasághoz berendelve, ahol egy felügyelő bottal áll mögöttük. Töröküzával és tejjel táplálkoznak; krumplit egyáltalában nem, vagy csak igen keveset

termesztenek. Ruházatuk báránybőrből áll. Pihenés, lustálkodás és henye heverés minden vágyuk. Azt hiszem, hogy katonáknak is rosszak, mert a hazában semmi részük. A kormányzat úgy elhanyagolja őket, mint csordáikat és az egész ország művelését. A nők erősek és ép oly lusták. Felső testüket csak egy ing fedi, amelyben mellük úgy fityeg le, mint egy pár dohányszacskó, lengő, utálatos mozgásban. Általában az asszonyok, lányok és cselédek öltö-zete még a jobb házakban is igen lompos. Látogatásoknál vagy vásárnap azonban a nők igen bájosak, csinosak, finom izléssel öltözöttek, miáltal természetes szépségüket diadalra tudják juttatni. Bármennyire is közeledik az előkelőknél minden az európai civilizációhoz, mégis mindenütt még ázsiai vadságot láthatni. Még az elsőrangú városokban is a nemesek lakoszobáiban ládákat, szekrényeket és mindenféle olyan lim-lomot lát az ember, melyeket máshol csak félreeső szobában találni. Asztaluk azonban igen gazdag, a bor nagyon jó, az ételek az ország szokása szerint igen jól vannak készítve s egy francia inyenc sem kelne fel elégedetlenül a fehér asztaltól.

Kolozsvárnak körülbelül 20.000 lakója van, ezek között sok szép leány, akik vásárnaponként legszebb ruháikban jelennek meg a Haller-kertben. Állítólag itt volt hajdan Claudiopolis római gyarmat. Sok bronz-pénzt és római istent találnak; igen figyelemre méltók a környéken a kolozsi sóbányák s a nagyszebeni úttól jobbra nem messze eső nagy barlang¹. Itt a vidék szép, általában jól művelt, ami legnagyobb részben a német lakosok szabadságának következménye. Házaik tiszták és szépek. A szegény oláhok — hajdan rómaiak — rabszolgák, a nemesek állatai, azért az ő nyomoruságos állapotukból nem egyhamar fognak szabadulni. A magasabb körök asszonyai és lányai a legszeretetre méltóbb teremtések, akiket csak a Mindenható ennek a szép országnak adhatott. Az erdélyi nőknek még az az előnyük a magyar nők felett, hogy a magyar nyelvet sokkal tisztábban, a legnagyobb finomsággal, a legkedvesebb kiejtéssel beszélik, amiáltal ez a durva, kemény harci nyelv egyike lesz a világ legszebb nyelvének.

A férfiak nevelésére nem sok gondot fordítanak, legnagyobb részt durva katonák, akik legszívesebben vadászattal és lovakkal foglalkoznak. Hölgyeknek való udvarlásban kevésbé ügyesek lévén, a szerelemről — amelyet nem Plató tanított nekik — nemsokára a házasságra és az elhanyagolásra térnek át, amit aztán követ a válás. Láttam többeket, akik ifjúságuk, szépségük teljes pompájában váltak el. A válásnál a nők veszítenek a legtöbbet, hacsak nem kicsapongás vezette erre őket és mivel a természet őket a férfiak játékszerévé tette, azért a férfiaknak — hogy maguk boldogok legyenek — állandóan játszani kellene velük, mert azt az igazságot tagadni nem lehet, hogy a ház asszony nélkül olyan, mint az év tavasz nélkül, vagy mint a nyár rózsza nélkül.

Erdély a rózsák országa, amelyeket egy országban sem láthatni sűrűbben, azután a széplányoké és pompás lovaké. Sajnos, a szegény oláh az ő római fiziognomiájával úgy megy a szőlőhegyek és a gazdag termőföldek között, mint egy állat, amelyet rosszabbul tartanak, mint a nemes ember az ökrét. Az az arc, amely egykor a világ felett uralkodott, állattá van lealacsonyulva annyira, hogy én minden erőt és vitézséget megtagadok tőle; forma szerint még emberek, egyébként semmi, amíg csak számára is nem út a megváltás órája. *A cigányok muzsikájukkal az utálatig üldözik az idegent mindenütt.*

Erdély tele van római régiségekkel, melyeket azonban nincs időm felkeresni, bár semmi dolgom sincs. Célom a Kelet és így ezt a szép országot csat futtában útzárom át. Mindenféle tudományos tekintetben Erdély a legnagyobb értékkel bír. Gazdag ásványokban, növényekben, állatokban; minden lépésnél figyelemreméltó és ismeretlen dologra bukkanunk egész a sokféle

¹ Talán a Torda-hasadéknak és barlangjának hallotta hírét.

emberfajig, amely lakja. A népességet 850.000 oláh-, 650.000 magyar- és székely- és 350.000 németre teszik. Hogy mennyire bizonytalanok ezek az adatok, azt az is bizonyítja, hogy a cigányokat 20—70.000-re becsülik. Ehhez jön még 7—8000 örmény, 2000 zsidó, bolgár, szerb, orosz, lengyel, morva, görög és az újabb német gyarmatok, melyeket Ländlereknek neveznek. Az ország alkotmányát hadd írják le mások; nekem kellemetlen olyan alkotmányról beszélnem, mely az emberek egy részét istenekké, másikat állatokká teszi. Ebben a pompás országban, mely minden ember boldogságára teremtett, hiányzik minden ebben az egy szóban: okos szabadság, amelyben mindenkinek része lehetne, mint Isten áldásában.

A szászokat kivéve egyáltalában nincsenek gyárak, nincs ipar; a rab-szolga nem gondolkozik és nem dolgozik, ha van ennivalója és aludni tud, hogy szerencsétlenségét feledje. Még a gyapjufokat is külföldre küldik, hogy földolgozva kapják vissza ismét. Egyszóval minden örökös lustaságban és semmíttevésben alszik, hacsak nem hívja munkára a nemes ember számára a bot. Erdély a föld paradicsoma, amelyet nemesek és állatok laknak és a nemesség mégis fölvilágosodott; vannak közöttük világosan gondolkozók, akik igen jól ismerik az európai irodalmat, érzik a paraszt állapotát, hanem édes dolog uralkodni és kényelmes másokat dolgoztatni magunknak és — mint Bonapartének — azt gondolni, hogy az összes emberek nullák, melyeket az embernek semmibe kell venni, hogy kellemesen élhessen, amíg lehet, míg végül az óra üt, amikor már segíteni nem lehet.

Nagyszebennek gyönyörű fekvése van, de inkább nagy falú, mint város és igen unalmas; se kereskedelme, se közlekedése, se ipara és minden, ami a kellemes élethez tartozik, Ausztriából jön, amelyet a kormányzat az összes többi országok hátrányára gazdagítani törekszik. A most itt összegyűlt országgyűlés némi életet ad a városnak; ha az urak kibeszélték magukat, akkor — mint Németországban — hazamennek és az eredmény a rég ismert semmi. Erdélyben — mint minden prózai népnél — az Isten imadásának egész sereg faja van, de az okos püspököknek mintegy 600.000 frt. jövedelmük van, az apátlébánosoknak pedig 10—20.000, míg a szegény paraszt nem tud gyermekének kenyeret adni és alatta van alacsonyítva. És még csodálkoznak, hogy forradalmak vannak, pedig hát a világozágnak egyszer csak el kell jönni.

Az utak többnyire rosszak, a szállodákban nincsenek butorok. Az utazás annyira nehéz, hogy az ember alig tudja, hogyan fog tovább menni. De az emberek nagyon szívesek, ha kíváncsiságukat kielégítették s ha az utast mindenféléről kikérdezték, ami az útasok ritkasága miatt van. Tíz nap óta az egyetlen újas vagyok Szebenben és Pesttől idáig egy idegennel sem találkoztam.

A X. század végén foglalták el a magyarok Erdélyt, a bennlakók nagy részét elűzték s földjeiket és kunyhóikat elvették. A székelyek — mint őslakók — békét kötöttek és megmaradtak térségeiken a keleti határon, ahol most a törökökkel szemben határvédők. A németek — akiket itt szászoknak neveznek — az Árpádok alatt telepedtek le és a lakósságnak egyedüli szorgalmas részét teszik, míg az oláhok mondáik szerint Erdélynek őslakói volnának, dákok vagy géták, akiket a rómaiak idetelepítettek, aminthogy ez az ország tele van római maradványokkal, miután Dáciát Trajanus elfoglalta és gyarmatosította.

Az örmények legtöbbnyire kereskedők és birodalmuk elesése után vándoroltak Erdélybe, ahol részint tömegesen laknak a várakban — mint Szamosújvár, Gyergyószentmiklós, Szépvíz, Görgény és Erzsébetváros — részint szétszórva más városokban és falvakban kereskedéssel foglalkoznak.

Általában panaszkodnak, — mint mindenütt — hogy nagyon sok a hivatalos személy, akik bürokratikus butaságukban mindent jobban akarnak tudni

és csak a forradalmak okai. Erdélynek 12.000 katonája van. 10 parasztra esik egy nemes, ellenben Magyarországon csak 20-nak van egy nyuzója. A bányászat évenként a gazdag aranymosással 12 mázsa aranyat s körülbelől 25 mázsa ezüstöt jövedelmez. Már a rómaiak használták a bányaműveket, amelyeknek legtöbbje vagy használatlanul hever vagy rosszul kezelik.

Szebenben láttam egy nagyon népes mulatságot. Németesen táncoltak anélkül, hogy taktust tartottak volna, mintha nem is lett volna zene. Midőn egy hölgyről beszélgettem, mondták nekem, hogy az nem hölgy, hanem csak polgárasszony, mert csak a nemeseket nevezik hölgyeknek.

Amint az erdélyi nők elfeledték szép nemzeti táncukat, ép' úgy elhagyták szép nemzeti ruházatukat is, hogy mint francia majmokat nézegethessék magukat a tükörben. Megneveztek nekem egy családót, amelyben a nők megőrizték a nemzeti ruházatot, ezért azonban bolondoknak csufolták őket.

A tartományi gyűlést Szebenben a szobám mellett egy piszkos táncteremben tartották s hallom, hogy beszélnek és hatalmasan veszekednek az urak, valószínűleg — mint más tartománygyűlésen is — a semmiért. Hogy parasztjaiknak okos szabadságot adjanak, hogy az ipart és kereskedelmet a földműveléssel együtt fejlesszék, az nem jut eszükbe, míg csak mindent el nem vesz a paraszt, s akkor már nem marad, amit nekik adjanak.

Erdélyre nézve a legfontosabb volna hajózhatóvá tenni az Olt folyót, mely Oláhországot csaknem a közepén vágja át, miáltal ez a két ország részt vehetne a keleti kereskedelemben, amelyet a dunai hajójárat által Magyarországra is ki kellene terjeszteni. De a pór nép alszik, mint az ökör, ha kifárad az eke húzásában. Ahol nincs szabadság, ott minden elpusztul; a nemes csak önmagára gondol és arra, hogy miként nyomja el a gyámoltalan parasztot ahelyett, hogy okos szabadság által megnyerje a maga számára. Ha csak a dohányukra és pompás borukra gondol az ember, amelyet a Maros és Olt folyón át a Dunán kivihetnének, és a soha ki nem fogyó sójukra, mert csak ez egyedül milliókat hozna be; de hát a szolgaságért és szabadságért a nemesel vívott örökös harcban a Mindenhatótól — aki nekik mindent adott — várják a pénzt, hogy — még tovább aludjanak. A magyar törvénykönyvben a legnemesebb, amit Isten a férfinek adott, az asszony „Aszszaniyi állot“, azaz: semleges ember (das Mensch), amely elnevezést valószínűleg Keletről hozták magukkal, ahol az asszony még most is állatszámba megy. De egy fölvilágosodott nemes előtt ez az elnevezés durva méltatlanság minden növel szemben és azt mutatja, hogy még mennyire barbár íze van a törvényeknek.

Szebenben a színház épen a városhoz illő, azért nem mondhatok róla sokat; olykor elmegyek, ha nincs kedvem henyélni, de mindig csodálkozom, hogy mennyi ember képes végignézni és végighallgatni azt az esztelen komédiát és az Isten szerelmére! legtöbbben ostobának tartottak engem, hogy így beszélek; ámbár a világ kormányzása nagyon nehéz volna, — hacsak nem épen lehetetlen, — ha nem volna sok ostoba. Láttam itt egy gazdag festmény-gyűjteményt, amely sok pénzbe kerülhetett, nincs közte egy jó darab; mi nagyot, szépet, hasznosat teremthetett volna ez az ember a pénzével, ha azt a köznek áldozta volna, ahelyett, hogy külföldi értéktelen lim-loméért adja! A németek — akiket itt általában szászoknak neveznek, — a Németalföldin kívül Alsó-Rajnai tájszólással is beszélnek s fiziognomiájuk, szemük és hajuk által azonnal felismerhetők, ha már a ruházatukon s a házukban látható tisztaság által is föl nem tűnnének. Vallási tekintetben Luther követői, templomaikban azonban majdnem minden szertartásuk olyan, mint a katolikusoké kivéve, hogy a misét német nyelven mondják s az úrvacsorát kettős alakban: bor és kenyér alakjában adják. A keresztelőmedence nagyon szép, ércből öntött s több száz évesnek látszik. A felírás azonban el van fedve piszokkal úgy, hogy nem tudtam kiolvasni és a dombormivű alakok csaknem felismerhetetlenek

a piszok miatt. A lelkészek nevettek az én kíváncsiságomon, mert soh'sem jutott eszükbe, hogy megnézzék a képeket, vagy elolvassák a felírást.

Szeben a Cibin folyó mellett szép síkságon fekszik, melyet gyönyörű hegylánc és halomsor határol; egyik városa a szászoknak, akik itt pár ezer házban laknak és körülbelül 16.000 en vannak. A városi levéltárban sok oklevelet őriznek, amelyek letelepedésükre világot tudnának vetni, de senkinek sem szabad látni azokat, mert tiltja az ostobaság. A birodalmi ülés azzal foglalkozik, hogy új hivatalnokokat válasszon, ami mellett azt állítják, hogy pártoskodás és nem szabad választás irányítja az egészet. A nemesember nagyon visszavonultan él és semmi sem mutatja, hogy az ország leggazdagabb emberei vannak itt összegyűlve. Maga a főherceg is, aki a birodalmi gyűlés miatt itt tartozkodik, a legnagyobb takarékoságban él. Nincsenek ünnepek, bálok, ebédek vagy nagy társaságok, az ember a szép hölgyeket és a csendes, polgáriasan élő nemeseket csak a város előtti sétaterén látja szép lovaktól vont rossz kocsikon; a kocsisok és szolgák oláh-paraszt öltözékeikben olyanok, mint valami maskarák, akik a francia divat szerint öltözött szép hölgyekkel szemben különös ellentétet nyújtanak. A honatyák között nagyon sok elválárról hall az ember. Említették nekem, hogy egy szép grófnő nemsokára férjhez megy, hogy hamarosan ismét elváltjon; valamint többen állították, hogy asszonyokat lovakért vesznek és cserélnek, pedig alig vannak gyönyörűbb leányok a világon.

A terület Brassóig nagyon jól művelt és sehol sem láttam bujább vegetációt. A hegyek mindenfelől a leggyönyörűbb kilátást nyújtják; a falvak nagyok és szép házak vannak, amelyek jólétről tanuskodnak. A lakosok tisztán öltözöttek, mind németek és az oláhok — kik német szabadsággal köztük laknak — szorgalmasak és tiszták, mert a németek Erdélyben teljesen szabadok és nem baromi szolgálói a nemességnek. Brassó a Barcaságban fekszik, így hívják a Barcza folyó melletti vidéket. Az út rossz és az osztrák gyorskocsinak fáradságába kerül lépésben haladni. Sok szépen épült szállodában voltam, ahol azonban az ember az esőtől védő fedelen kívül egyebet nem talál úgy, hogy azt lehet hinni, mintha a lakosok feltalálták volna, hogy evés nélkül hogy kell élni; mégis a postaházakban kaptam tejet és kenyeret, amiért nem vettek el pénzt, amit azonban a szolgálonak adott ajándékkal kétszeresen kellett megfizetni. Egyébként az emberek nagyon udvariasak és kedélyesek, sohasem láttam közöttük civódást. Az oláhság szép erőteljes nép, de mindenütt az úton fekszenek szép barmokból álló nagy gulyáik körül és alusznak. Úgy látszik, hogy az életről, annak gyönyöreiről és a világ szépségéről fogalmuk sincsen; ők rabszolgák és addig, amíg alusznak, felejtik nyomoruságukat.

Most érkezik egy bukaresti oláh uraság az én Korona-vendéglőmbé,¹ amely a legjobb Brassóban és a legrosszabb az egész világon. Ez a vendéglő zárható ajtó és ablakok nélkül úgy néz ki, mintha egy pikás előrs lakott volna benne már évek óta. Ez az említett uraság több úrral és hölgygel egy innen 4 órányira eső fürdőre, Arapatakra² utazik; az ember azt hiszi, hogy a Mózes vezérlete alatt az ígért földjére bevonuló zsidócsapatnak elő részét látja. Vászonnal fedett két nagy teherkocsi tele van emberrel, az urakon rendetlen, szennyes, rongyos ruhákból álló piszkos öltözet; egy csapat szolgál, komornák harisnya nélkül, csupasz lábakkal, minden piszkos, sáros; azután szakácsok, inasok, törökök és oláhok valamennyien sáros és rongyos ruhában, azután a régiségtől koptatott ágyneműk és mindenféle házi butorok egészen a tésztagasztó tekenőig.³ Rucák, libák, kakasok, tyukok, nyulak és báránnyok szolgáltatják a nagyságos uraságnak az udvari zenét; mindent kicsoma-

¹ Ma is megvan e vendéglő a Kolostor-utcában.

² Ma Előpatak.

golnak s a szobák a leghitványabb lim-lomokból álló ószerhez hasonlítanak; főznek, esznek, alusznak, míg végül az uraság francia divat szerint öltözve, díszben előjön és megjelenik az utcán. A szobák előtt vannak a vásznak, melyek a szekereket fődtek és rajtuk heverészik a szolga-csapat s ha az uraságnak nincs rája szüksége, nappal-éjjel alszik. Azt hiszik, hogy a nagyszámú szolgasereggel, amely koldusok csordájához hasonlít, az ő nagyságukat, nemes-ségüket és gazdagságukat mutatják, holott inkább csak nagy teher és a vad-ságnak és rendtelenségnek igazi képe. Nem tudták megérteni, hogyan utaz-hatom én egyedül.

Brassóban — amelyet szép, óriási méretű hegyek környeznek, — mindenféle emberfaj lakik; több mint 30.000 lakosa van s az itteni viszonyok között nagy kereskedelme. A város vezetősége állítólag nagyon gazdag és azért a kormányzást — görög mintára — igen bölcsen vezeti. Pl. a városnak egyáltalában nincs rendes kövezete, sem éjjeli világítása; az utcákon össze-vissza folyik a víz, hogy az ember alig járhat száraz lábbal. Az iskolák nagyon rosszak, nincs kórház és nincs szegényház, nincs színház sem vendéglő és mivel a nagy bölcsességű tanács nem tudja, hogy a nagy bevétellel mit csináljon, a város utcájának közepét lezáratja és diadalív mintára városkaput építtet, amelyre az uralkodó tanácsstagok neveit bevéssik, hogy az — mint mondják — örök emlékül fenmaradjon; erre a célra 50.000 frtot fordítanak. Minden este bezárják, hogy a város egyik felét a másiktól nagy bölcsen el-zárja. A világ már sok nagy emléket állított az ostobaságnak, de a brassói diadalkapu bizonyára egyedül fog maradni. Lépten-nyomon elragadtatással bámulja az ember a város gyönyörű fekvését. Járkálásaim közben még két diadalkaput találtam, melyekre a kormányzó emberek nevei voltak bevéssve, akik a polgárok pénzét elsinkofálták. Olvashatók voltak tímárok, cipészek, szabók, akik a latin felírás mellett nagyon esztetikusán néztek ki. A társaság előkelőségének emelésére ott díszelgett Ferenc császár neve is. Több egyenes utca nyúlik ki egészen a város faláig anélkül, hogy egy kijárata is volna, ami szintén a tanács bölcsességét mutatja. Sokféle vallásfelekezet küzd egymás ellen és csak a gyűlöletet és üldözést eredményezik. A városnak két alárendelt községe van, amelyekben 13.000 evangélikus magyar és nem egyesült oláh lakik, akiknek sok adót és szolgálatot kell teljesíteni, hogy kapukat és emlékeket építsenek szabók és cipésmesterek részére, akik a magistratusnak tagjai. A közelben van a Ferenciek barlangja, ahol földalatti patak mormo-lása hallik; az Anna-tónak¹ elbájoló fekvése van s általában Erdélyben igen nevezetes természeti szépségek vannak, valamint arany, ezüst, réz, ólom, cink, vas, só, jó bor, szép lovak és angyali hölgyek. Sósmező mellett kátrányos források vannak, melyeket használnak is. Közel ehhez vannak a híres kénbar-langok egészen bevonva kénnel, amelyben nagyon nehéz lélegzeni, a kén-gázok pedig gyorsan áthatják az egész testet és biztos szer csúz és egyéb bántalmak ellen, amelyek csak erős izzasztással gyógyíthatók. Erdélyben több mint hatvan gyógyforrás van s általában nagyon sok természeti csoda.

Az én brassói vendéglőmnek rendetlen bérlője annyira kiálthatatlan volt, hogy kénytelen voltam egy teherkocsival Bukarestbe menni. Hogy ez a mocs-kos nagy falu Brassótól milyen messze van, azt senki sem tudja, mert az utat sohasem mérték meg. A távolságot napi utak szerint számítják, én 40 órányira becsültem, amit négy nap alatt tettünk meg. Az én szekerem a németországi nehéz teherkocsikhoz hasonlított; minden vasalás nélkül, csak fából, vászonnal befödve, 8 ló előtte, melyeken kötéllel összekötött hámok voltak. Kantár és gyeplő nélkül, kettő a rúd mellett ment, aztán közepén 4 s elől megint 2 ló — egy kocssal — gyeplő nélkül, míg a rúdmelletti balfelőlén szintén

¹ Szent Anna-tó Tusnád-fürdő felett.

egy paraszt ült. A lovak nyomoruságosan néztek ki, kicsik voltak, de jó erősek és kitartók. A szekeret a tengelyig erő sárban húzták magas hegyeken át, melyek sokszor oly meredek voltak, hogy más országokban az ember lehetetlennek hinné rajtuk föl- vagy lemenni. Több mint 50-szer mentük át folyókon s a lovaknak 6-szor kellett úszni, miközben a víz a nehéz szekeren átfolyt. Mielőtt a paraszt rászánta magát, hogy a folyón átmenjen, többször keresztet vetett s lelkét Istennek ajánlotta. Elmesélte, hogy milyen veszedelmes s hogy már hányan belefutottak, de végre is partra értünk. Az ausztriai és oláhországi kormányzat mindezzel mitsem törődik, jóllehet mindkét országra nézve igen jelentős kereskedelmi út. Ha belefut valaki, azt mondják, hogy miért nem maradt otthon.“

Egyesületi élet.

Hazafias kérés tagtársainkhoz.

A Királykőn elégett menedékházunk helyett a Tömösi szoros felett a *Nagykőhavason* brassai tagtársaink nagy áldozatkészségével most egy nagyobb szabású, vendéglővel is felszerelt, 6 szobás kőmenedékházat (Rákóczi menedékház) építettünk és azt már át is adtuk a forgalomnak. Amennyire nagy az örömünk, hogy a magyar turisztág ott foglalhatott új tért, ahol eddig a magyar kulturának semmi nyoma sem volt, épen olyan nagy az *aggódalmunk is, mert a felmerült költségekből még fedezetlen 3000 korona és több tekintetben a berendezés is még kiegészítésre szorul.* Épen ezért bizalommal kérjük t. Tagtársainkat, szíveskedjenek egyesületi pénztárunkhoz a menedékház költségeinek fedezésére némi adományt juttatni. Ha mindenik tagtársunk csak 1 koronát adományozna, azonnal begyülne a hiányzó összeg és nagy gondtól szabadítaná meg egyesületünket.

A befolyó adományokat a nevek közlésével folyóiratunkban nyugtatni fogjuk. Kérésünket megújítva vagyunk Kolozsvár, 1911. március hó 15-én hazafias üdvözléttel

gr. *Lázár István* s k. *M. Kovács Géza* s k.
elnök. főtítkár.

Adományok a Nagykőhavasi Rákóczi menedékház céljaira.

Póka Gyula (Makó) 1 korona, Diószeghy Mihály (Budapest) 4 korona. Hálás köszönetünket fejezzük ki a szíves adományokért.

E. K. E. összejövetel. Folyó év március hó 2-án (csütörtök) tartotta a Pannonia szálló külön termében az Erdélyi Kárpát-Egyesület rendes havi összejövetelét. Az összejövetelen jelen voltak: Bihacsy Gusztáv, Deák Ferenc, Franzen Péter, Kisfaludy Árpád, Dr. S. Kováts József, Karl Béla, Lázár István gróf, Lázár F. Ödön, Madari Zoltán, Oberding Antal, K. Pap Mihály, dr. Páter Béla, Peielle Róbert, Puskás Béla, Rácz Mihály, Spáda János, Szabó Jenő, Sárdi Lőrinc, Tanács József, Tomán Béla és Kovács Géza főtítkár. Elnök üdvözölte a szép számban megjelent egyesületi tagokat, megemlékezett ama társadalmi hivatásról, amelyet az E. K. E. teljesít és ama kötelességekről, amely a magyar társadalomnak hivatása. Megemlítette, hogy egyesült erővel kell munkálkodnunk egyes célokért és nem szabad mindent a kormányoktól várni, mert vannak oly kérdések, amelyeket a kormány is csak a társadalom köz-

remüködésével valósíthat meg. Fel-sorolta azután Oberding Antal víz-vezetéki vállalkozó egyesületi tagnak az egyesület támogatása körül szer-zett érdemeit és azután annak viszonzásául átadta az egyesület oklevelét. Az összegyűlt tagok lelkes éljenzés-sel fogadták az elnök tartalmas és szívhez szóló beszédét. Ezután M. Kovács Géza főtitkár tett jelentést az utolsó összejövétel megállapodásai alapján rendezett és igen szépen sike-rült két téli kirándulásról. Egyben javaslatot tett, a kora tavasszal ren-dezendő egyesületi kirándulásokra nézve továbbá jelentette, hogy elő-készítés alatt áll egy nagyobb szá-bású előadásnak rendezése Bosz-niáról, továbbá a nyár közepre egy nagyobb székelyföldi kirándulás a Békás-szorosba és Gyilkos-tóhoz pisztráng-halászzattal összekötve. A jelentések tudomásvétele után Tanács József szólalt még fel és poharat emelt az egyesület agilis elnökére gróf Lázár Istvánra. A társaság az egyesület ügyeit tárgyaló kedélyes beszélgetés között még ezután huza-mos ideig időzött együtt.

Új tagjaink. Folyó évi március hó 1-től tagjaink sorába léptek: Csáki Mihály tanár (Mezőméhes) aj. titkári hivatal, Brun-ner Jakab szeszgyáros (Magyar-Nagy-Zsombor), Mártonffy Márton orsz. képv. (Budapest), Bethlen Pál gróf orsz. képv. (Budapest), Székely György orsz. képv. (Budapest), id. Dániel Lajos nagybirtokos (Vargyas), dr. Serbán Miklós ügyvéd, orsz. képv. (Fogarás), Márkus László orsz. képv. (Nagyvárad), dr. Székely Aladár orsz. képv. (Budapest), dr. Nagy Sándor orsz. képv. (Budapest), Haller József gróf orsz. képv. (Budapest), Hantos Elemér orsz. képviselő (Budapest) ajánl. gróf. Lázár István, Kein József kereskedősegéd (Brassó), Hirsch Jenő kereskedősegéd (Brassó) aj. Horváth Miksa.

Elhunyt tagjaink. Ujból sulyos veszteségek érték egyesületünket. Elhunyt idsb báró Bornemisza Károly ny. főispán alapító tag, továbbá dr. Haller Károly fő-rendiházi tag és dr. Bartha János kir. tan.

városi főorvos rendes tagok. Az örök vilá-gosság fényeskedjék nekik!

Főpénztárosunk gyásza. Egye-sületünk főpénztárosát Merza Gyulát folyó hó 5-én sulyos csapás érte, mert hosszas betegség után szeretett édesanyja id. özv. Merza Joachimné szül. Simay József éle-tének 72-ik évében jobblétre szenderült, Szerkesztőségünk folyóiratunk hasábjain is őszinte részvétét fejezi ki a nagy veszte-ség felett.

Megrendítő szerencsétlenség a Nagykőhavason. Március hó 12-én sulyos szerencsétlenség érte Áronsohn Arnold brassói tagunkat a Nagykőhavasi Rákóczi menedékházunknak buzgó gond-nokát. Áronsohn vadászni ment a Nagykő-havasra azzal a szándékkal, hogy egyúttal meglátogatja menedékházunkat is. Körül-belől 1 óra járásnyira a menedékháztól fegyverére támaszkodott. A fegyver kakasa megakadt a magas hó alatt elrejtve lévő faágban, lecsapódott és az elsült fegyver a szerencsétlen fiatalember felső balkarját összeroncsolta. Edzett turista tagtársunk az óriási vérveszteség dacára sem roskadt össze, hanem kísérője által odaszíjaztatta magát egy fához, hogy bevárja, míg a me-nedékházból segítséget hoznak. Addig is karját amugy hevenyében hirtelen össze-szedett galyak közé kötöztette. Áronsohn érezve, hogy vérvesztesége egyre nagyobb lesz s félt, hogy elvérzik, nem várta be, míg kísérője visszatér, hanem jobbkezével előkotarázta zsebéből a zsebkést, fölvágta szíjjait, podgyászát kutyájához, ezt pedig a fához kötötte s azután a mennyire ereje engedte, futni kezdett a hegyoldalon lefelé. Másfélórai hihetetlen kinszenvedés után a Tömös mellett egy szemetes kocssal talál-kozott, amely hosszas rimánkodás után elvitte Derestyéig, ahonnan egy szekérrel lakására szállították, majd pedig dr. Keen Albert orvos utasítására a kórházba. Itt mikor kötelékeitől és ruhájától az or-vosok megszabadították, akkor tűnt csak fel egész borzalmasságában a sebesülés. A balkar könyöktől a vállig össze volt roncsolva és azonnal amputálni kellett. A műtét sikeresen végződött. Amikor e sorokat írjuk Áronsohn állapota kielégítő és férfias nyugalommal türi fájdalmaít.

Hírlapirodalom.

A divat. A tavaszi divat meghozza egyik kedves, rég nélkülözött ismerősünket — a bolerót. Ugyancsak ez a divat hozza meg az oly nagyon kedvelt etamin szövetet is. A boleró, amilyen a mostani formája, hozzáalakulva a jelenlegi divathoz, vagyis hozzávágott ujjakkal és meglehetősen rövid formában, bizonyosan szívesen látott lesz mindenkinél, mert egyformán illik karcsu és kevésbé karcsu alakra; viselheti a magas s az alacsonyabb termetű.

Aki szereti a célszerűt, az örülni fog annak a hírnek, hogy a hosszú kabátot a tavasszal is viselhetjük; a divat megkegyelmezett neki. Ennek persze kétféle fajtája van: a célszerű és az elegáns köpeny. A célszerűbb eső-, uti stb. köpeny duplaoldalas gyapjuszövetből készül, melyet reversiblenek, de double-facének is hívnak.

Elegáns köpenyeknek és kabátos ruháknak nagyon kedvelik az etamin szövetet, mely durva és a voálhoz hasonló; liberti selyemmel szokták párosítani, ami jellegzetes ismertető jele a tavaszi divatnak.

Kétféle szövetnek az együttes feldolgozása, mint például a gyapjuszövetet selyemmel, egyszinben és kockásan vagy akár kétféle kockás szövetet együtt stb. adja meg az új divat típusát. Általánosan kedvelt ruhadísz a keresztzsemes himzés, nagyanyáknak ez a kézimunkája, mely akár pamuttal, akár selyemmel készül, mindenképen szép. Nincs tavaszi ruha nagy tavaszi kalap nélkül. Bár fel-feltűnnek a csinos kisebb kalapok, hölgyeink nem akar-

nak megválni a nagy kalaptól s van most már olyan is, mely valósággal elfedi a vállat s a hátat a közepéig. Nagyon elegáns a nagyon magasan alkalmazott dísz jobbról vagy egészen hátul. Magasra tűzött tolldísz hátrább esik a kalap tetejére és az ilyen kalapnak a magasságáról bátran mondhatjuk, hogy két akkora mint a fej.

Mennyivel szebb ennél a kecses tokforma, mely turbánszerűen készül pókháló finomságú, tarka színű szalmaszalagból, mely könnyű mint a pehely és egyetlen díszé a kócsag vagy egy kacér szalagcsokor.

*

A Divat Ujság minden hónapban kétszer jelenik meg. Előfizetési ára nagyon olcsó: negyedévre postán való szétküldéssel, 2 korona 20 fillér. Előfizetni legcélszerűbben a kiadóhivatalba intézett postautalványon lehet. A **Divat Ujság** kiadóhivatala Budapesten, VIII., Rökk Sziárd-utca 4. sz. házban van.

*

Az Ujság. Aki legjobban szerkesztett, teljesen független nagy előkelő napilapot jártni óhajt, fizesse elő „Az Ujság“-ot! Vasárnap: „Asszony“, „Gyermek“ melléklet. Előfizetési árak: Egy évre 28 korona. Félévre 14 kor. Negyedévre 7 kor. Egy hónapra 2 kor. 50 fillér. „Az Ujság“ terjedelme rendszeren 32—36—40 oldal. Vasár- és ünnepnapokon 80—100 és 200 oldal. Megrendelési cím: Az Ujság kiadóhivatala Budapest, VII., Rákóczi-út 54. sz.

